

ЕПОНІМИ У СФЕРІ ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННЯ: СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТА ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ МОВІ

EPONYMS IN LAND MANAGEMENT: SYSTEMATIZATION AND FUNCTIONAL ISSUES IN PROFESSIONAL LANGUAGE

Кузьманенко А.В.,

orcid.org/0009-0008-1245-7821

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри журналістики і мовної комунікації

Національного університету біоресурсів і природокористування України

Статтю присвячено аналізу епонімічної термінології у сфері землевпорядкування та геопросторових наук. Епоніми, як мовні одиниці, утворені від власних імен, є значною складовою наукової мови, оскільки відображають історичний розвиток знань і персоніфікований внесок учених у формування спеціалізованих терміносистем.

Метою дослідження є вивчення структурних, семантичних і функціональних особливостей епонімів у терміносистемі землевпорядкування, а також виявлення проблем їх розуміння та використання у професійній комунікації. Методологічну основу становлять методи аналізу і синтезу, термінологічного аналізу, класифікації та порівняльного підходу.

У роботі узагальнено підходи до визначення епонімів у сучасному мовознавстві та термінознавстві, де вони розглядаються як результат переходу власних назв у загальні та як складова спеціалізованої лексики. Запропоновано систематизацію епонімів за походженням, сферою функціонування та характером об'єкта номінації.

Проаналізовано функціонування епонімів у підсистемах землевпорядкування, зокрема у геодезії, картографії, кадастрі та фотограмметрії, а також визначено етапи їх формування – від виникнення наукового поняття до його стандартизації. Додатково уточнено роль епонімів як засобу фіксації наукового знання та інструменту професійної комунікації.

Виявлено основні проблеми епонімічної термінології, серед яких семантична непрозорість, варіативність, зумовлена перекладом і транслітерацією, полісемія та співіснування епонімічних і дескриптивних назв, що ускладнює їх інтерпретацію та уніфікацію.

Наукова новизна дослідження полягає у системному аналізі епонімів у терміносистемі землевпорядкування та уточненні їх функціональних особливостей у професійній мові. Практичне значення пов'язане з можливістю використання результатів для впорядкування та стандартизації термінології, а також у навчальному процесі та професійній діяльності.

Ключові слова: епоніми; термінологія; землевпорядкування; геопросторові науки; наукова мова; термінотворення; семантична непрозорість; класифікація; професійна комунікація; стандартизація.

The article is devoted to the analysis of eponymous terminology in the field of land management and geospatial sciences. Eponyms, as lexical units derived from proper names, constitute an important component of scientific language, as they reflect the historical development of knowledge and the personal contributions of scholars to the formation of specialized terminological systems.

The aim of the study is to investigate the structural, semantic, and functional features of eponyms in the terminology of land management, as well as to identify the problems of their interpretation and use in professional communication. The methodological framework includes methods of analysis and synthesis, terminological analysis, classification, and a comparative approach.

The paper generalizes approaches to the definition of eponyms in modern linguistics and terminology studies, where they are considered as a result of the transition of proper names into common nouns and as a component of specialized vocabulary. A systematization of eponyms is proposed based on their origin, field of application, and the type of object they denote.

The functioning of eponyms in the subdomains of land management, including geodesy, cartography, cadastre, and photogrammetry, is analyzed, and the stages of their formation—from the emergence of a scientific concept to its standardization—are identified. Additionally, the role of eponyms as a means of preserving scientific knowledge and as a tool of professional communication is clarified.

The study reveals the main problems of eponymous terminology, including semantic opacity, variability caused by translation and transliteration, polysemy, and the coexistence of eponymous and descriptive terms, which complicate their interpretation and standardization.

The scientific novelty lies in the systematic analysis of eponyms within the terminology of land management and in clarifying their functional features in professional language. The practical significance is related to the possibility of applying the results to improve and standardize terminology, as well as in academic teaching and professional practice.

Key words: eponyms; terminology; land management; geospatial sciences; scientific language; term formation; semantic opacity; classification; professional communication; standardization.

Вступ. У сфері землевпорядкування, яка охоплює питання раціонального використання земельних ресурсів, кадастру, геодезії та картографії, широкого вжитку набули спеціальні терміни, значна частина з яких формується на основі власних імен учених, дослідників, винахідників або історичних постатей і використовується для позначення наукових понять, явищ, методів, об'єктів чи технічних рішень. Завдяки цьому такі терміни виконують не лише номінативну функцію, а й відображають еволюцію наукового знання.

Аналіз попередніх досліджень. Проблема епонімів активно досліджується у межах сучасного мовознавства, зокрема в термінознавстві, лексикології та ономастиці. У міжнародній науковій практиці епоніми розглядаються як один із продуктивних способів термінотворення та значущий елемент наукової комунікації. Зокрема, у працях Л. Байера [22], М. Кабре [23], М. Менсера [25], Р. теммермана [28], Дж. Юля [29] епоніми аналізуються у контексті словотворчих процесів, розвитку лексики, систематизації термінів та їх етимології. Окрему увагу приділено їх ролі у формуванні спеціалізованої лексики та стандартизації наукової мови, що також відображено у документах International Organization for Standardization [24].

В українській науковій традиції епоніми досліджуються у межах термінознавства та ономастики з урахуванням національних особливостей термінотворення, що затверджено ДСТУ 3966:2009 «Термінологічна робота. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять» [1]. Питання функціонування наукової термінології, зокрема епонімів, висвітлюються у працях М. Зарицького [13], М. Вакуленка [4], М. Дзюби [8-10], Ж. Колоїз [16], С. Єрмоленко [11;12]. Проблеми адаптації епонімів, їх перекладу та функціонування у спеціалізованих підмовах розглядаються у дослідженнях Ж. Баб'як [2], О. Галицької [5], О. Ковальчук [14;15], Р. Микульчика [17], О. Рябушко [18], В. Слабіна [19]. Питання уніфікації та розвитку української наукової термінології порушуються у працях М. Баган [3], А. Д'якова [7], Д. Фурт і Л. Дмитрук [20].

Як слушно зауважує С. Єрмоленко, сьогодні «українська епонімія має досліджуватись не лише на широкому культурно-історичному тлі, але й у ширшому мовному і теоретико-лінгвістичному контексті, що передбачає послідовне залучення іншомовних відомостей, використання теоретичних і методологічних розробок

і опрацювань зарубіжних лінгвістів і, нарешті, підхід до висвітлення явищ епонімії в загальних рамках дослідження вторинного використання ономастичних одиниць у слово- і фразеотворенні» [11].

Проте, попри значну кількість досліджень, проблема епонімів у вузькоспеціалізованих галузях, зокрема у сфері землевпорядкування, залишається недостатньо розробленою, що зумовлює **актуальність** цієї роботи.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження походження епонімів у сфері землевпорядкування та аналіз особливостей їх функціонування в професійній терміносистемі.

Об'єктом дослідження є термінологія сфери землевпорядкування, а *предметом* – епоніми як складова цієї терміносистеми.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціальні методи. Зокрема, застосовано аналіз і синтез для узагальнення наукових підходів до епонімів; етимологічний метод – для встановлення їх походження; термінологічний аналіз – для виявлення особливостей функціонування у професійній мові; класифікаційний – для систематизації епонімів; порівняльний – для зіставлення їх використання у різних галузях; описовий – для характеристики їх функцій у терміносистемі землевпорядкування.

Джерельною базою розвідки виступили спеціалізовані словники, підручники та наукові публікації з геодезії, картографії, кадастру та землевпорядкування, а також відповідні стандарти. Емпіричну основу становить корпус епонімічної термінології обсягом понад 100 терміноназв, що забезпечує репрезентативність результатів.

Виклад основного матеріалу. Термінологія землевпорядкування формується на перетині геодезії, картографії, права та природокористування. Значну роль у її розвитку відіграють епоніми – терміни, утворені від власних імен учених, дослідників або інженерів, які зробили вагомий внесок у розвиток відповідної галузі.

Термін «епонім» походить від грецького слова *εponymos* – «той, що дає ім'я». У загальному розумінні він пов'язаний із перенесенням власного імені на певне явище, об'єкт або поняття [9].

Сучасна лінгвістика розглядає епоніми як результат переходу власних назв у загальні. Зокрема, британські лексикографи Дж. Аіто [21] та А. Рум [26] визначають епонім як назву, утворену від власного імені особи, що використовується для позначення явищ, відкриттів або предметів. Українська дослідниця С. Єрмоленко трактує епонім як «вторинні, похідні деономас-

тичні члени того зв'язку між мовними одиницями, яким є епонімія» [11].

З позицій загального мовознавства епонімі інтерпретуються як результат словотвірних процесів. Зокрема, Дж. Юль у праці «Дослідження мови» відносить їх до способів утворення нових слів шляхом переходу власних назв у загальні [29]. Утім, наведені підходи не повною мірою враховують специфіку функціонування епонімів у вузькоспеціалізованих терміносистемах, зокрема у сфері землевпорядкування. На відміну від загальномовних моделей, тут епоніми виконують не лише номінативну, а й системоутворювальну функцію, що потребує їх окремого аналізу.

У межах термінознавчого підходу епоніми розглядаються як складова спеціалізованої лексики. Французька дослідниця М. Кабре визначає їх як терміни, утворені від власних імен і закріплені у відповідних галузях знань для позначення наукових понять [23], а М. Дзюба підкреслює термінологічну природу епонімів як засобу репрезентації персоніфікованого внеску учених у професійній мові [10]. Однак, на наш погляд, таке трактування потребує уточнення з огляду на їх функціональне навантаження у галузевих терміносистемах.

При цьому, попри значну кількість досліджень, більшість із них зосереджена на загально-мовному або міжгалузевому аспекті епонімії, тоді як її функціонування у вузькоспеціалізованих сферах, зокрема у землевпорядкуванні, залишається недостатньо систематизованим. Зауважимо, що епоніми не можна зводити лише до одного типу мовних одиниць. Вони поєднують у собі ознаки словотвірного процесу, лексичного значення і термінологічної функції. Мовознавство представляє їх у широкому розумінні як будь-які назви, утворені від власних імен [7; 12], тоді як у фаховому (вузькому) вжитку йдеться насамперед про терміни, пов'язані з конкретними науковими постатями [5; 10]. Саме таке розмежування надає можливість чітко описати їхню роль у професійній мові та уникнути надмірного узагальнення; і саме цей підхід буде використано у нашому дослідженні.

Епоніми як мовні одиниці характеризуються низкою ознак: походженням від власного імені, зв'язком із конкретною історичною особою чи науковим відкриттям, закріпленістю у певній галузі знань, тенденцією до інтернаціоналізації та відносною стійкістю у професійному вживанні [15]. Сукупність цих характеристик зумовлює їх роль у формуванні наукової термінології.

Так, серед наукових термінів поширеними є епоніми, що репрезентують різні типи наукового знання, зокрема: *метод найменших квадратів Гауса, перетворення Гельмерта, формула Бесселя, закон Ома*. Усі ці терміни пов'язані з іменами вчених, які їх розробили або сформулювали. Узагальнення наведених прикладів дає підстави стверджувати, що епоніми у геопросторових і суміжних науках виконують функцію когнітивної компресії, забезпечуючи стислу номінацію складних наукових понять, методів і величин. Водночас така стислість супроводжується зниженням семантичної прозорості, оскільки зміст терміна не виводиться безпосередньо з його форми. Це, своєю чергою, зумовлює потребу у додатковому фаховому тлумаченні та уніфікації відповідних терміноодиниць у межах професійної комунікації.

Широкого поширення набувають і картографічні номінації, де власні імена закріплюються за об'єктами природного середовища. Як зазначається у працях з історії картографії та топоніміки (зокрема, у розвідці Дж. Снайдера [27]), епонімічні географічні терміни виконують не лише ідентифікаційну функцію, закріплюючи авторство наукових відкриттів, і стають вагомим елементом міжнародної картографічної традиції, оскільки поєднують у собі лінгвістичний, історичний та науковий аспекти, а також забезпечують уніфікацію географічного знання в глобальному науковому просторі. Як-от, до класичних епонімів належать такі назви як *Гринвіч*, від якого походить система нульового меридіана та глобальна система координат, а також *море Ведделла*, назване на честь мореплавця Джеймса Ведделла. Ще одним прикладом є *протока Берінга*, яка увічноє ім'я дослідника Вітуса Берінга та має неабияке значення для географічних і навігаційних досліджень. Серед українських епонімічних географічних назв особливе місце посідає *станція «Академік Вернадський»*, названа на честь Володимира Вернадського, яка є центром українських антарктичних досліджень.

Велику групу становлять лексеми-назви міжнародних одиниць вимірювання, зокрема: *ват* (на честь Джеймса Ватта), що використовується для вимірювання потужності; *герц* (на честь Генріха Герца) – одиниця частоти коливань; *кулон* (на честь Шарля Кулона) – одиниця електричного заряду; *фарад* (на честь Майкла Фарадея) – одиниця електричної ємності; *тесла* (на честь Ніколи Тесли) – одиниця магнітної індукції; *беккерель* (на честь Анрі Беккереля) – одиниця радіоактивності; *грей* (на честь Льюїса Грея) – одиниця поглинутої

дози випромінювання; *сіменс* (на честь Вернера фон Сіменса) – одиниця електричної провідності; *джоуль* (на честь Джеймса Джоуля) – одиниця енергії. До назв технічних пристроїв і технологій належать, наприклад, *дизель* (від Рудольфа Дізеля) та *рентген* (від Вільгельма Рентгена), що також демонструє поширення епонімів у технічній сфері. Усі ці одиниці є епонімами, які закріплені в міжнародній системі SI та забезпечують уніфікацію наукової мови.

У геопросторових науках явище епонімії набуває специфічного вияву, пов'язаного з формуванням найменувань географічних об'єктів. Зокрема, у сферах геодезії і картографії відіменні терміни можуть розглядатися як власні назви природних або антропогенних об'єктів, утворені від імен осіб – дослідників, мореплавців, науковців або історичних діячів, пов'язаних із їх відкриттям, описом чи дослідженням, як-от *протока Дрейка*, названа на честь мореплавця Френсіса Дрейка; *море Росса*, пов'язане з експедицією Джеймса Кларка Росса; а також географічні об'єкти антарктичного регіону, зокрема район української *станції «Академік Вернадський»*, названої на честь видатного вченого Володимира Вернадського. За М. Дзюбою, у цілому «між епонімічними термінами та номенами немає неперехідної межі, обсяг значення спеціальної мовної одиниці від епонімічного походження може змінюватися в процесі функціонування. На протигагу термінам, утвореним від власних назв, наукові епонімічні номенні мають посилену денотативність, співвідносяться з одиничними поняттями через терміни, відбивають класи однорідних предметів, зазвичай оформлені з додаванням стандартних елементів» [9]. До цього шару професійної лексики належать, зокрема, назви картографічних проєкцій (*проєкція Меркатора*, *проєкція Ламберта*, *проєкція Альберса*), геодезичні методи та формули (*метод Гауса*, *перетворення Гельмерта*, *формула Бесселя*), моделі земної поверхні (*еліпсоїд Красовського*, *еліпсоїд Бесселя*), а також системи координат і трансформацій (*система координат Гауса – Крюгера*), які виступають значущими елементами терміносистеми землевпорядкування, сприяючи стандартизації професійної мови.

Як було зазначено вище, походження епонімів у науковій термінології пов'язане з історичним розвитком науки, техніки та практичної діяльності людини. У процесі формування наукових знань виникала потреба у швидкому та зручному позначенні нових явищ, методів і відкриттів, що й зумовило використання власних імен учених як основи для термінотворення.

Найбільш поширеною у сфері землевпорядкування є група епонімів, утворених від імен учених, які зробили значний внесок у розвиток геодезії та картографії. До таких належать, зокрема, згадувані вище *проєкція Гауса – Крюгера*, названа на честь Карла Фрідріха Гауса та Луї Крюгера, *проєкція Меркатора*, що походить від імені Герарда Меркатора, *проєкція Ламберта*, пов'язана з Йоганном Генріхом Ламбертом, а також *еліпсоїд Красовського*, названий на честь Феодосія Красовського. Зазначені відіменні терміносполуки широко використовуються при створенні картографічних проєкцій, координатних систем і геодезичних моделей.

Окрему групу становить епонімічна лексика, пов'язана з іменами винахідників технічних рішень і методів обробки вимірювань. Вона виникає унаслідок розробки нових приладів, алгоритмів або математичних підходів, що мають практичне значення для землевпорядної діяльності. До таких прикладів належать *перетворення Гельмерта*, назване на честь Фрідріха Роберта Гельмерта і використовуване для трансформації координат; *формула Бесселя*, пов'язана з іменем Фрідріха Бесселя і застосовувана в геодезичних обчисленнях; а також *метод Гауса*, який широко використовується під час обробки результатів вимірювань. Ці епоніми відображають технічний прогрес і розвиток інструментарію геодезичної науки.

Формування епонімів також тісно пов'язане з розвитком наукових шкіл і традицій у різних країнах, що впливали на становлення геодезії та картографії як галузей знань. Наприклад, *система координат Гауса – Крюгера* сформувалася в межах німецької геодезичної школи та стала основою для багатьох національних координатних систем. *Еліпсоїд Бесселя* широко використовувався в європейських країнах і відіграв істотну роль у розвитку геодезичних досліджень XIX–XX століть. *Проєкція Альберса*, названа на честь Генріха Альберса, набула поширення в американській картографічній традиції. Такі епоніми віддзеркалюють не лише внесок окремих учених, а й географію розвитку науки, підкреслюючи її міжнародний характер.

Разом із визначенням основних джерел походження епонімів необхідно враховувати, що їх виникнення не є одномоментним процесом. Кожен епонім проходить певний шлях розвитку – від появи у науковому середовищі до закріплення у професійній мові [12;28]. Вони формуються поступово, закріплюються завдяки практичній значущості та стають невід'ємною частиною

окремої терміносистеми. Цей процес уповні відображає розвиток наукової думки – від створення теоретичної моделі до її міжнародного визнання та стандартизації. Проілюструємо це конкретними прикладами.

Так, першим етапом виникнення епоніма є відкриття або розробка нового методу, теорії чи моделі, коли вчений створює нове наукове рішення для розв'язання практичних або теоретичних завдань. Прикладом тут слугують створення проєкції Меркатора для навігаційних карт, розробка методу найменших квадратів Гауса, побудова еліпсоїда Красовського як моделі Землі та розробка перетворення Гельмерта для координатних систем. Так, *проєкцію Меркатора* було створено у 1569 році Герардом Меркатором для потреб морської навігації. *Еліпсоїд Бесселя* запропонував у 1841 році Фрідріх Бессель на основі астрономо-геодезичних вимірювань. Своєю чергою, *проєкція Гауса – Крюгера* сформувалася на основі математичних досліджень Карла Фрідріха Гауса та подальшого їх розвитку Йоганнесом Крюгером, який адаптував ці принципи до практичних геодезичних потреб на початку ХХ століття.

Другий етап – це первинне закріплення назви в науковому середовищі, коли новий термін починає функціонувати в межах наукових шкіл. Зокрема, термін «*метод Гауса*» поширився серед математиків і геодезистів, «*проєкція Ламберта*» закріпилася у французькій картографічній традиції, а «*еліпсоїд Бесселя*» почав використовуватися в геодезичних розрахунках ХІХ століття. У ХVІ–ХVІІ століттях *проєкція Меркатора* вживалася в англійській традиції в описових формах «*карта Меркатора*» (*Mercator's chart*) або «*проєкція Меркатора*» (*projection of Mercator*), тоді як *проєкція Гауса – Крюгера* спочатку розглядалася як розвиток гаусового відображення і лише згодом отримала усталену подвійну епонімічну назву. *Еліпсоїд Бесселя* в цей період позначався як «*еліпсоїд Бесселя*» (*Bessel's ellipsoid*) або «*сфероїд Бесселя 1841 року*» (*Bessel 1841 spheroid*) і поступово закріпився в геодезичних школах Європи у вигляді першої назви.

На третьому етапі відбувається поширення епонімічного терміна через наукові публікації та практику, коли він стає частиною міжнародної наукової комунікації¹. *Проєкція Меркатора* у ХVІІ–ХІХ століттях стала основою морської

навігації та колоніальної картографії, а з ХVІІІ століття – фактичним стандартом карт. Еліпсоїд Бесселя широко використовувався в європейських геодезичних системах і застосовувався для створення топографічних карт. *Проєкція Гауса – Крюгера* у ХХ столітті набула широкого поширення у геопросторових науках, зокрема для побудови координатних систем і топографічних планів. У цей же період такі терміни, як *метод Гауса*, *перетворення Гельмерта* та *система координат Гауса – Крюгера*, активно входять до навчальної та наукової літератури.

Четвертий етап – стандартизація та кодифікація, коли терміни закріплюються у професійній мові та нормативних системах. *Проєкція Меркатора* була включена до підручників і міжнародних стандартів картографії як базова циліндрична рівнокутна проєкція. *Еліпсоїд Бесселя* використовувався як офіційна геодезична основа в ряді країн, хоча згодом був частково витіснений сучасними моделями, зокрема WGS84. *Проєкція Гауса – Крюгера* стала основою державних координатних систем і широко застосовується в земельному кадастрі та геодезичній практиці. Аналогічно, *еліпсоїд Красовського* та *метод найменших квадратів Гауса* були закріплені в нормативних документах і професійних стандартах. Сьогодні ці епоніми активно функціонують у сфері землевпорядкування, геодезії та картографії, виконуючи важливу номінативну й системоутворювальну роль у професійній мові. Їх уживання засвідчує не лише історичну зумовленість термінотворення, а й потребу впорядкування таких одиниць у межах спеціалізованої лексики.

У зв'язку з цим для геопросторової епонімічної термінології доцільним є застосування класифікації за генезою, сферою функціонування та об'єктом номінації, що дає змогу систематизувати відповідні терміни за визначальними ознаками (див. табл. 1).

Запропонована класифікація відрізняється від наявних підходів тим, що поєднує кілька критеріїв – генетичний (походження), функціональний (сфера використання) та номінативний (характер об'єкта), що дозволяє комплексно описати епоніми саме у межах геопросторових наук. На відміну від традиційних класифікацій, орієнтованих переважно на загальномовні або міжгалузеві характеристики, запропонований підхід враховує специфіку професійної терміносистеми землевпорядкування, що забезпечує його більшу прикладну релевантність. Така систематизація для фахової терміносистеми землевпо-

¹ У ХІХ столітті терміни вже існували у формі іменних назв, однак відсутність сучасних процедур стандартизації не дозволяє говорити про їх офіційне затвердження у сучасному розумінні, тому доцільніше використовувати формулювання «закріпився в науковій та практичній літературі».

Таблиця 1

Класифікація епонімів у геопросторових науках

Критерій класифікації	Тип епонімів	Характеристика	Приклади
За походженням (генезою)	Антропонімічні	Утворені від імен учених, дослідників, винахідників	проекція Меркатора, еліпсоїд Красовського, метод Гауса
	Топонімічні	Пов'язані з географічними об'єктами, що містять власні імена	море Росса, протока Дрейка
	Мішані	Поєднання кількох імен або складних номінацій	система Гауса – Крюгера
За сферою функціонування	Міжгалузеві	Використовуються у кількох наукових дисциплінах	перетворення Гельмерта, формула Бесселя
	Географічні	Закріплені в картографії, географії, топоніміці	Гринвіцький меридіан, гори Вернадського
	Технічно-інженерні	Назви приладів, технологій, технічних рішень	дизель, рентген
За характером об'єкта номінації	Моделі та математичні об'єкти	Геометричні та математичні моделі	еліпсоїд Бесселя, еліпсоїд Красовського
	Методи та формули	Обчислювальні та аналітичні процедури	метод найменших квадратів Гауса, перетворення Гельмерта
	Географічні об'єкти	Природні об'єкти, названі на честь осіб	море Росса, протока Дрейка

рядкування є значущою, оскільки вона забезпечує чітке розмежування між антропонімічними, топонімічними та мішаними епонімами, а також між міжгалузевими, географічними та технічно-інженерними одиницями. Крім того, класифікація за характером об'єкта номінації дає змогу виокремити епоніми, які позначають математичні моделі, методи обчислень і реальні географічні об'єкти, що підкреслює їхню прикладну значущість у кадастровій діяльності. Зокрема, вони сприяють стандартизації професійної мови та спрощують наукову комунікацію, дозволяючи скорочувати складні описи.

З огляду на галузеву специфіку виникає необхідність уточнення класифікації епонімів у сфері землевпорядкування. У цьому контексті їх систематизацію за основними критеріями в межах

вузькогалузевої терміносистеми представлено в таблиці 2.

Практична цінність поданої типології полягає у можливості впорядкування епонімічної термінології відповідно до функціональних потреб сфери землевпорядкування. На відміну від узагальнених типологій, вона орієнтована на конкретні підсистеми професійної діяльності (геодезичні обчислення, картографування, моделювання земної поверхні, фотограмметрію), що сприяє більш чіткому використанню термінів у науковій і навчальній практиці. Це, своєю чергою, створює підґрунтя для подальшої стандартизації та уніфікації фахової мови.

Попри активне використання, епонімічна термінологія не завжди є зручною для сприйняття. Передусім це пов'язано з тим, що її значення рідко

Таблиця 2

Типи епонімів у сфері землевпорядкування

Вид епонімів	Характеристика	Приклади
Геодезичні епоніми	Використовуються для математичної обробки вимірювань та побудови координатних систем	метод Гауса; перетворення Гельмерта; формула Бесселя
Картографічні епоніми	Пов'язані з картографічними проекціями та побудовою карт	проекція Меркатора; проекція Ламберта; проекція Альберса
Епоніми геодезичних моделей	Описують форму Землі та системи координат	еліпсоїд Красовського; еліпсоїд Бесселя; система Гауса – Крюгера
Фотограмметричні епоніми	Використовуються у цифровій обробці зображень та координат	метод Гельмерта

можна зрозуміти без додаткового фахового контексту. Наприклад, назви на кшталт *метод Гауса* чи *перетворення Гельмерта* самі по собі не розкривають суті явища, на відміну від описових назв на кшталт *метод найменших квадратів*. Крім того, у процесі вживання відіменні терміни поступово втрачають зв'язок із конкретними історичними постатями і починають функціонувати як формальні позначення. Це спрощує професійну комунікацію, але водночас знижує їхню пізнавальну прозорість.

Також, у процесі функціонування епоніми часто втрачають зв'язок із первинним джерелом номінації. Так, використовуючи терміни *проекція Меркатора* чи *еліпсоїд Красовського*, фахівці не завжди пов'язують їх із конкретними історичними постатями та особливостями відповідних наукових розробок, що призводить до формалізації їх уживання.

Додаткову складність створює варіативність епонімічних термінів, зумовлена перекладом і транслітерацією. Наприклад, у науковій практиці можуть співіснувати варіанти *Гаус* і *Гаусс*, *Меркатор* і *Mercator*, що ускладнює уніфікацію термінології та її стандартизоване використання.

Проблемним є також паралельне функціонування епонімічних і дескриптивних назв. Зокрема, поряд із терміном *метод Гауса* використовується назва *метод найменших квадратів*, а поряд із *проекцією Меркатора* – визначення *рівнокутна циліндрична проекція*. Таке дублювання може призводити до термінологічної надлишковості та ускладнювати навчальний процес.

У деяких випадках епоніми характеризуються полісемією або використовуються в різних значеннях у суміжних галузях. Наприклад, ім'я *Гауса* пов'язане з низкою понять – *метод Гауса*, *гаусова кривина*, *гаусів розподіл*, що може створювати труднощі для інтерпретації терміна поза конкретним контекстом.

Таким чином, зазначені особливості свідчать про необхідність систематизації епонімічної термінології, її уніфікації та поєднання з дескриптивними поясненнями у професійній мові землевпорядкування.

Висновки. Проведене дослідження засвідчило, що епоніми у сфері землевпорядкування формують упорядкований сегмент професійної термінології, який поєднує лінгвістичні та галузеві характеристики. Їх виникнення зумовлене переходом власних назв у загальні, однак у спеціалізованій мові цей процес набуває системного характеру та пов'язується з фіксацією наукових досягнень у номінації понять.

Установлено, що функціонування епонімів у геодезії, картографії та землевпорядкуванні супроводжується низкою проблем, зокрема термінологічною варіативністю, неоднозначністю тлумачення та відсутністю уніфікованих підходів до їх класифікації. Це зумовлює потребу в їх систематизації та впорядкуванні відповідно до принципів термінознавства.

Запропонована класифікація за 3 основними параметрами – генезою, сферою функціонування та об'єктом номінації – дає змогу впорядкувати епонімічні терміни за визначальними ознаками та розглядати їх як структуровану підсистему фахової мови. Такий підхід розширює уявлення про епонімію як про мовне явище і конкретизує її роль у формуванні геопросторової термінології.

Наукова новизна дослідження полягає в системному описі епонімів у сфері землевпорядкування та обґрунтуванні підходів до їх класифікації з урахуванням галузевої специфіки, зокрема – розподілом на 4 основні вузькогалузеві групи. Практичне значення роботи вбачається у можливості використання отриманих результатів для стандартизації термінології, укладання галузевих словників і вдосконалення професійної комунікації.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з поглибленим аналізом функціонування епонімів у різних типах фахового дискурсу та розробленням принципів їх нормативного впорядкування.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з кількісним аналізом епонімічної лексики, вивченням її функціонування у фахових текстах та розробленням рекомендацій щодо стандартизації й перекладу епонімів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. ДСТУ 3966:2009. Термінологічна робота. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять. URL: https://zakon.isu.net.ua/sites/default/files/normdocs/dstu_3966_2009.pdf (Дата звернення: 01.04.2026)
2. Баб'як Ж., Боднар О., Плавучька І. Специфіка відтворення епонімічних термінів у фаховому дискурсі. *Вчені записки ТНУ*. 2021. Т. 32(71). С. 80–85. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_filol_2021_32\(71\)_6\(1\)_17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_filol_2021_32(71)_6(1)_17) (Дата звернення: 08.04.2026)
3. Баган М. П. Основи термінознавства. Київ: КНЛУ, 2023. 44 с. URL: https://www.academia.edu/107778991/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8_%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BC%D1%96%D0%BD%

D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0 Дата звернення: 23.03.2026)

4. Вакуленко М. Українська термінологія: комплексний лінгвістичний аналіз. Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. 361 с. https://www.researchgate.net/publication/336605824_Ukrainian_terminology_complex_linguistic_analysis_Ivano-Frankivsk_Foliant_in_Ukrainian_361_p_il (Дата звернення: 28.03.2026)

5. Галицька О. Б. Специфіка конотативного значення епонімів. *Наукові записки НаУ «Острозька академія»*. Серія: *Філологія*. 2019. Вип. 5. С. 120–122. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2019_5_36 Дата звернення: 01.04.2026)

6. Гринь В. Г. Морфологічні терміни-епоніми в стоматології. *Український журнал медицини, біології та спорту*. 2022. Т. 7, № 1. С. 281–287. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ujmbs_2022_7_1_40 Дата звернення: 05.04.2026)

7. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основи термінотворення. Київ: KM Academia, 2000. 216 с.

8. Дзюба М. Епонімічні терміни як інтернаціональні мовні знаки. *Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасного ВНЗ: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції*. 5 березня, 2016. Київ, Україна: Київський національний економічний університет. 2016. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/08de7d7b-133f-4c69-ae5a-ba8dbf8c53c9/content> (Дата звернення: 08.04.2026)

9. Дзюба М. Диференціація епонімічних термінів і номенів. *Вісник НУ «Львівська політехніка»*. 2010. № 676. С. 15–18. URL: <https://science.lpnu.ua/uk/terminologiya/vsi-vypusky/visnyk-no-676-2010/dyferenciaciya-eponimichnyh-terminiv-i-nomeniv> (Дата звернення: 29.03.2026)

10. Дзюба М. Епонімічні найменування в українській науковій термінології. *Українська мова*. 2010. № 3. С. 55–63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrm_2010_3_7 (Дата звернення: 03.04.2026)

11. Ермоленко С. С. Мовою власних імен: сучасна українська епонімія в інтерлінгвістичному і міжкультурному контексті. *Українська мова і європейський лінгвокультурний контекст*. Київ: Вид. дім Дмитра Бурого, 2020. С. 198–232. URL: <http://www.inmo.org.ua/assets/files/2021/yermolenko-movoju-vlasnyh-imen-suchasna-ukrainська-eponimija-v-interlingvistичному-i-mizkulturalьному-kontekсті.pdf> (Дата звернення: 15.04.2026)

12. Ермоленко С. С. Епонімія і дискурсивно-функційний контекст. *Мовознавство*. 2021. № 2. С. 19–35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/MoZn_2021_2_4 (Дата звернення: 28.03.2026)

13. Зарицький М. С. Актуальні проблеми українського термінознавства. Київ: Політехніка, 2004. 128 с.

14. Ковальчук О. П. Структурно-семантичні особливості епонімів...: дис. ... канд. філол. наук. Дрогобич, 2019. 188 с. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/11/dis_kovalchuk.pdf (Дата звернення: 24.03.2026)

15. Ковальчук О. П. Теоретичне підґрунтя дослідження епонімів. *Науковий вісник МГУ*. 2019. Вип. 39(2). С. 104–106. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2019_39\(2\)_28](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2019_39(2)_28) (Дата звернення: 29.03.2026)

16. Колоїз Ж. Відонімні деривати в термінології гірничої справи. *Філологічні студії*. 2019. Вип. 19. С. 27–53. DOI: 10.31812/filstd.v19i0.2321 (Дата звернення: 08.04.2026)

17. Микульчик Р. Тематична класифікація фізичних термінів-епонімів. *Вісник НУ «Львівська політехніка»*. 2016. № 842. С. 92–95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPUT_2016_842_19 (Дата звернення: 07.04.2026)

18. Рябушко О. Б. та ін. Епоніми у медичній біології. *Вісник проблем біології і медицини*. 2021. Вип. 2. С. 161–165. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpbm_2021_2_41 (Дата звернення: 26.03.2026)

19. Слабін В. К. Хімічні епоніми у навчанні студентів. *Науковий часопис НПУ*. 2023. Вип. 92(1). С. 131–135. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_5_2023_92\(1\)_29](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_5_2023_92(1)_29) (Дата звернення: 16.04.2026)

20. Фурт Д. В., Дмитрук Л. А. Термінологія. Кривий Ріг, 2020. 172 с.

21. Ayto J. Dictionary of Word Origins. London: Bloomsbury, 1990. 576 p.

22. Bauer L. Names and Naming: People, Places, Perceptions and Power. Cambridge: Cambridge University Press, 2017. 250 p.

23. Cabré M. T. Terminology: Theory, Methods and Applications. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins, 1999. 248 p. URL: https://www.kufunda.net/publicdocs/cabre_m_teresa_terminology_theory_methods_and_applications.pdf (Дата звернення: 18.04.2026)

24. International Organization for Standardization. ISO 1087: Terminology work – Vocabulary. Geneva, 2019. URL: <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:1087:ed-2:v1:en> (Дата звернення: 11.04.2026)

25. Manser M. (ed.). Chambers Dictionary of Eponyms. Edinburgh: Chambers, 2004. 319 p.

26. Room A. Dictionary of Eponyms. London: Routledge, 1986. 256 p.

27. Snyder J. P. Map Projections—A Working Manual. Washington DC: US Government Printing Office, 1987. 397 p. URL: <https://pubs.usgs.gov/pp/1395/report.pdf> (Дата звернення: 06.04.2026)

28. Temmerman R. Towards New Ways of Terminology Description: The Sociocognitive Approach. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins, 2000. 258 p.

29. Yule G. The Study of Language. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. 320 p. URL: <https://sharifling.wordpress.com/wp-content/uploads/2018/09/the-study-of-language-george-yule.pdf> (Дата звернення: 27.03. 2026)

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 30.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 22.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026